Spis treści

WPROWADZENIE – *Małgorzata K. Frąckiewicz i Mirosław Reczko* 5

OD REDAKCJI WYDANIA POLSKIEGO 8

POWIEDZ SWOJEMU SYNOWI 11

TIKTIN wiersz – *A. Joam* 12

TIKTIN – METROPOLIA W IZRAELU . . . . . 13 – 75

TŁO HISTORYCZNE OSIEDLA ŻYDOWSKIEGO W TYKOCINIE – *Adwokat Menachem Tamir (Turek)*

Emigracja Żydów do Polski z Niemiec i Austrii (13), Zajęcia Żydów (13), Walka gospodarcza (13), Sprawa żydowska w polskim sejmie (14)

TYKOCIN (TIKTIN) 14

Dzieje miasta (14), Struktura społeczna (15), Źródła utrzymania mieszkańców miasta (16), Sylwetka i kształt miasta (17)

DZIEJE TYKOCINA W ZWIERCIADLE WYDARZEŃ HISTORYCZNYCH 19

DZIEJE ŻYDÓW TYKOCINA – *Szymon Dubnow* 21

Początek żydowskiego osiedla w Tykocinie (21), Wzrost i rozwój (21), Oszczerstwo (22), Waady okręgowe (22), „Galil Tiktin", czyli „Okręg Tykociński" (23), Sejm Czterech Ziem (Waad Arba Ha-aracot) i Sejm Żydów Litewskich (23), Spór Grodna z Tykocinem (23)

WALKA TYKOCINA O HEGEMIONIĘ 34

KARA WYGNANIA DLA NARUSZJĄCYCH PORZĄDEK MORALNY W TYKOCINIE 37

TYKOCIN I ZIEMIA IZRAELA 38

BRACTWA RZEMIEŚLNICZE W TYKOCINIE 40

TYKOCIN I BIAŁYSTOK 42

RABINI TYKOCINA – *Mosze Cynowicz* 46

Rabin Mordechaj – pierwszy rabin Tykocina (46), Rabin Beniamin Aron Charif (46), Rabin Menachem Dawid Ben Icchak (Maharam z Tykocina) (46), Rabin Szmuel Eliezer (Maharsza) (47), Rabin Jehoszua Bar Josef (48), Rabin Eliezer Lipman Halperin (49), Rabin Icchak Ajzyk Halperin (50), Rabin Eliezer (51), Rabin Arie Jehuda Lejb (51), Rabin Mosze Ziskind Rotenberg (52), Rabin Naftali Hirc (53), Rabin Eljahu Szapira (53), Rabin Jaakow Ben Ha-Gaon Rabi Icchak (54), Rabin Meir Ha-Lewi Isz Horowic [Hurwicz] – Maharam z Tykocina (55), Rabin Szalom Rokeach (56), Rabin Aszer Kamac (57), Rabin Efraim Fiszel (59), Rabin Mordechaj Ha-Lewi (59), Rabin Mosze Zeew (60), Rabin Arie Lejb (61), Rabin Icchak Ajzyk Chawer (62), Rabin Jehoszua Ajzyk Szapiro – „Reb Ajzil Charif" (63), Rabin Reb Jehoszua (66), Rabin Aszer Kohen (66), Rabin Cwi Hirsz (67), Rabin Eliezer Icchak Ajzyk Elkes (67), Rabin Szymon Duber Anolik (Berko Anolik) (67), Rabin Cwi Jehuda Kuszelewicz (Kuslewicz) (70), Rabin Abraham Cwi Pinchas (71), Rabin Israel Jaakow Lider (73), Rabin Awraham Kalmanowicz (74), Rabin Awa Światycki (74)

OSTATNIE PIĘĆDZIESIĘCIOLECIE ŻYDOWSKIEGO TYKOCINA . . . . . **76 – 283**

STOSUNKI MIĘDZY ŻYDAMI I POLAKAMI 76
Izrael Meir Kohen (77), Symcha Szulman (78)

SYNAGOGI I BEJT MIDRASZE 78
Wielka Synagoga – *Szul* (78), Wielki Bejt Ha-Midrasz (80), „Sztibl Chasydów" (81), Chewra Misznajot (82), Chewra Chumesz (83)

ŹRÓDŁA UTRZYMANIA. GOSPODARKA 84
Do pierwszej wojny światowej (84), Od pierwszej wojny światowej i dalej (88)

LIST SEKRETARZA GMINY ŻYDOWSKIEJ DO TYKOCINIAN W CHICAGO – ***Alter Lipszyc*** 91

INSTYTUCJE POMOCOWE 94
Instytucje dobroczynne (94), Linat Ha-Cedek i Bikur Cholim (95)

POMOC ZE STANÓW ZJEDNOCZONYCH 97

WYBITNE POSTACIE I OSOBOWOŚCI – ***Awraham Szacki*** 102
Reb Jankiele Lewinson (102), Reb Jeruchem Barasz (104), Reb Szmuel Lejb Szapira (104), Reb Alter Hersz Falkes Alperowicz (105), Reb Berl Lejb Glikman (107), Baruch Surawicz (107), Reb Mordechaj Pines (108), Reb Israel Chaim Szuszkes (109), Chackiel Sara Małkes (109), Rabin Symcha Szmuel Szulman (111), Szmuel Chaluta (Szochet) (112), Cirla Lisańska (115), Abraham Icchak Pakciarz (115), Israel Buber (116), Reb Szlomo Pines (117), Abraham Turek (119), Reb Israel Kohen (120), Nuska Der Meszugener – Tykociński Mesjasz (121), Nosiwoda Josef (122), Szalom Rozenberg (122)

WYCHOWANIE 124
Z historii wychowania w Izraelu (124), Jesziwy i chedery w Tykocinie (127), Państwowa Szkoła Żydowska (130), Szkoła „Bejt Jaakow" (133)

SYJONIZM I MŁODZIEŻ 134
Wprowadzenie i zarys ogólny (134), Alija do Ziemi Izraela (140), Komitet Młodzieży „Jugend Komitet" (141), Biblioteka „Tarbut" i teatr amatorski (142), „Cejrej Cijon" i „He-Chaluc" (146), „Ha-Szomer Ha-Cair" (150), Ruch „Tora We-Awoda" „Tora i Praca" (155)

TYKOCIŃSCY ŻYDZI OPOWIADAJĄ 161
Tykocin przed trzema wiekami i później – *rabin I. L. Pinchas* 161
Tykocińskie legendy 165
Zwyczaje tykocińskie – *rabin Josef Pinchas* 166
Narew w Tykocinie – *Symcha Szulman* 167
Fragmenty wspomnień z dzieciństwa w Tykocinie – *Kolia Bursztajn* 168
Tykocinianie – *rabin Chaim Lachower* 169
Strajk – *Israel Meir Kohen* 171
Wzajemna pomoc Tykocin – *Israel Meir Kohen* 172

Fragmenty wspomnień – *Eliezer Fryc* 173
Postacie z miasteczka – *Miriam Apelbojm* 174
Ruch Syjonistyczny w Tykocinie, jego ludzie i działalność – *Icchak Turek* 177
Nie zapomnę cię, Tykocinie - *Eliezer Tamir (Turek)* 181
Moje miasteczko – *Bela Zilberstein Cziszler* 184
Wspomnienia z dzieciństwa - *Miriam Adelsztajn* 185
Reb Zejdel Tiktiner *(Rabin Zejdel Siemiatycki)* 186
Wszyscy (wiersz) – *Chaim Siemiatycki* 188
Staro-nowe historie (wiersz) – *rabin Eliezer Szulman* 189
G – T!... (wiersz) – *Lejba Borsztajn* 189

RODZINY Z TYKOCINA 190

Abraham Olsza – „Abramke Zameczker" (190), Abraham Mordechaj Olsztajn (192), Becalel Ajdelsztajn (Bezalel Eidelstein) (193), Nota Altszuler (194), Israel Buber (Yisrael Buber) (195), Alter Bursztajn (195), Rabi Gimpel Burstein (196), Aaron Bindowicz (Aharon der Mełamed) (197), Szlom (Szalom) Baron [lub Braun] (198), Elchanan Brański (198), Gedalia Baranowicz (199), Jeszajahu Brenner (201), Eliezer Gutman (201), Zeew Gold (202), Eliahu Goldberg (203), Zyskind Lejb (Susskind Lew) Gołda (204), Mosze Gołda (204), Menachem Goldman (204), Mosze Goldstein (205), Cwi Ajzyk (Izaak) Gołąbek (205), Jechezkiel (Yehezkiel) Grodzieński (206), Israel Zeew Grossman (206), Fajwel Grossman (206), Mosze Grinberg (207), Eliahu Dojcz (207), Jerucham Fiszel (Yeruham Fishl) Dan (208), Abraham Hurwicz (Horowitz) (208), Helersztejn Symcha (208), Zelig Hersztein (Selig Hershtein) (210), Zeew Wyłoga (210), Mosze Wyłoga (211), Arie Hirsz Cwi Wiski (212), Dawid Żółty (213), Israel Alter Zajc (214), Natanael Zilberstein (214), Eliahu Mendel Zacharewicz (215), Jaakow Mosze Zalcman (215), Josef Zak (216), Mosze Zakim (216), Chaim Zarański (217), Cwi Choroszucha – (Herszel „Kadyszes") 218, Mosze Choroszucha – Mosze Kadyszes (218), Mosze Israel Chorszucha – „Der Zawader" (219), Szymon Choroszucha (220), Jaakow Choroszucha (221), Mosze Choroszucha (222), Szmuel Chaluta – „Reb Szmuel Szochet" (223), Icchak Jaakow Charłaf (224), Jaakow Teperowicz (225), Abraham Turek (226), Dawid Trzciński (Teshtzinsky) (227), Zeew Jabłonowicz (228), Symcha Jabłonowicz (229), Chaim Juzewicz (230), Josef Jarmusz (231), Reuwen Jarmusz (231), Chaim Kohen (231), Jaakow Mosze Kohen (231), Israel Kohen (233), Arie Kac (234), Lewi Lew (235), Noach Lewinson (Levinson) (237), Mosze Luksemburg (238), Naftali Linczewski (239), Josef Lisański (240), Abraham Lipszyc (241), Josef Majrowski (241), Abraham Majzner (242), Jehuda Mike (243), Mosze Josef (243), Alter Melerowicz (244), Michael Malarewicz (244), Szlomo Malarewicz (245), Mosze Lejb Swisłowski (246), Icchak Cwi Sawisłowski (Świeczkowski, Levine) (246), Jaakow Kopel Sawisłowski (Świeczkowski) (247), Pinkas Szlomo Sarniewicz (Zaniewicz) (249), Tanchum Sokołowicz (249), Szmuel Sokołowicz (249), Awigdor Surawicz (250), Jaakow Surawicz (250), Cwi Surawicz (251), Abraham Surawicz (251), Israel Smorla „Babiner" (252), Anszel Furko (252), Icchak Gedalia Pieniążek (253), Mordechaj Pines (253), Josef Pines (255), Szlomo Pines (256), Szlomo Piekarewicz (257), Abraham Piekarewicz (258), Rabin Abraham Cwi Pinchas (258), Abraham Icchak Pakciarz (260), Menachem Fryc (262), Mordechaj Perko (263), Menachem Kobliński (263), Gecel Kurlański (Korliński, Karliński) (265), Jaakow Kapica (265), Pesach Kapica (266), Chaim Arie Krawcewicz (266), Mosze Krawcewicz (Kravetsevich, Katzervitz) (268), Tanchum Karliński (269), Jaakow Kremer (270), Mosze Rawicz (270), Pinchas Rozenblum (272), Zyskind Zeew (Welwel) Rumianek (273), Mosze Rumianek (274), Alter Rywkowicz (275), Symcha Szmuel Szulman (275), Jaakow Dawid Szwarc (277), Israel Chaim Szuszkes (278), Zelig Sikora (279), Alter Szlezinger (280), Aaron Zeew Szpak (280), Szmuel Lejb Szapira (280), Jechezkiel Trzciński (282)

ZAGŁADA TYKOCINA . . . . . 284 – 378

BOŻE PEŁEN MIŁOSIERDZIA 284

HOLOKAUST W TYKOCINIE 287

TYCH BĘDĘ PAMIĘTAŁ – LISTA MĘCZENNIKÓW TYKOCINA . . . 294

PŁACZ I LAMENT. Na prochy córki mojego narodu – *Rabin Abraham Kalmanowicz* . . . 317

RELACJE OCALAŁYCH Z ZAGŁADY TYKOCINA 320

WOJNA O ŻYCIE. Historia Kopela Piekarewicza, Ocalałego z Tykocina 320

UCIEKŁEM Z RYNKU. Historia Icchaka Felera, Ocalałego z Tykocina 327

Z ROSYJSKIMI PARTYZANTAMI. Historia Eliezera Choroszuchy 331

MŁODY CZŁOWIEK ROZMAWIA ZE ŚMIERCIĄ. Historia Abrahama Kapicy 339

HISTORIA ABRAHAMA JABŁONOWICZA 345

ZAWSZE ŚCIGANY. Historia Becalela Wyłogi ocalałego z Holokaustu Tykocina . 349

SPOTKANIA ZE ŚMIERCIĄ. Historia Jony Tauby i jej brata Fiszela Zilbersteina, ocalonych z zagłady w Tykocinie 352

PRAWIE DWA LATA W BUNKRZE. Historia Mordechaja Brennera 358

Z PATELNI W OGIEŃ. Historia Szragi Perko (Fajwel Prezik) – ocalałego z zagłady w Tykocinie 364

W PODZIEMIU. Relacja adwokata Menachema Tamira (Turka), jednego z ocalonych z zagłady Tykocina 370

TYKOCIN PO ZAGŁADZIE 382

HISTORIA ELIEZERA OLSZTAJNA OCALAŁEGO Z HOLOKAUSTU . . . 386

LISTA OCALAŁYCH Z HOLOKAUSTU OCALELI Z ZAGŁADY TYKOCINA 388

ŻYDZI TYKOCINA, KTÓRZY OCALELI Z ZAGŁADY 388

ŻYDZI TYKOCINA, KTÓRZY POLEGLI ZA SWÓJ NARÓD I ZA ZIEMIĘ IZRAELA 389

Cwi Turek (372), Jaakow Maik (373), Symcha Pinchasi (374), Mosze Zilberman (376)

Suplement do listy męczenników 394

SŁOWNICZEK WYBRANYCH TERMINÓW JUDAISTYCZNYCH 395

INDEKS OSOBOWY 405

INDEKS GEOGRAFICZNY 417